

Móra Ferenc levelesládája

Egyetemi éveinek nyomoráról

Móra Ferenc 1897 szeptemberétől 1900 májusáig volt a budapesti egyetem földrajz-termesztudományi fakultásának hallgatója. Egyetemi éve alatt — noha az egyetemi ifjúság legjelesebb képviselői közé tartozott — a nyomorúság, szegénység, az állandó létbizonytalanság réme fenyegette, gyötörte. Rendíthetetlen hite és bizakodása a jövőben, egyéni boldogságának reménye és az a vágy, hogy szülei sorsát öregsejükhöz megkönnyítse, azonban átsegítették a nehézségeken.

Egyetemi éve alatt menaszonyhához írt egyetlen leveléből sem hiányzik a panasz, a kifakadás szerencsétlen élete miatt és ugyanakkor a kemény elhatározás — sorsának vállalása.

Az alábbi — eddig nyilvánosságra nem hozott — levéldézetek Móra mindennapos küzdelmeit, egyetemi éveinek nehézségeit tárják fel.

„En tudom, hogy az én életem akármilyen dicső, akármilyen ragyogó legyen is valamikor, mindig kínos lesz — de boldog is.” (1897. nov. 6.)

„Sok cudar nyomorúságomban, cipekedésemben azonban mindig vigasztal, hogy nem egyedül magamért kínlódom, hanem azért a két öregért, akik olyan sűrűn megkönyeznek, meg azért, hogy érejt kalásztát életemnek, édes gyümölcseit nagyságomnak a Te öledbe rakjam. És hiszem, hogy nem hiábavaló bizakodásom és nem haszontalan és csalékony az én reménységem...” (1898. jan. 14.)

„Most el is vagyok keseredve, meg el is vagyok törődve, mert hétfő van és reggel is, este is dolgoztunk. Alig látom már a betűket, részint a fáradságtól, — jobbadán a keserűségtől.” (1898. febr. 2.)

„Hanem hát én nem szeretem az ilyen nyafogást, hiszen akit úrnak teremtett a véletlen, azt úrnak teremtette, akit igás marhának, azt igás marhának. Punctum. Mindenkinek van dolga.” (1898. máj. 17.)

„Halottak napjára nem mehetek, már csak azért sem (ti. haza), mert akkor Klapka tábornok sírjánál tartok beszédet a temetőben, mint az egyetemi ifjúság szónoka! Mért is, hogy Te nem hallgathatsz meg, pedig micsoda kedves dolog lesz az, amikor én ott deklamállok tele tüzzel, lelkesedéssel a soha el nem múltó diésőségéről és belől, lelkemben az a kérdés rágódik: hogy sose lesz már vége ennek az én sok nyomorúságomnak, istenverte, örökös vergődésemnek!... amivel egész életemben megvert a sors: a szegénység.” (1899. okt. 22.)

Móra nem vizsgálható a hónap elején, mert a vizsgadíjat nem tudta befizetni: „... mostanában, hogy ilyen sok a pénzem, minden este veszek 10 deka szalonnát és reggel ezzel pomádézom a hajamat, a bőrit meg megesezem vacsora után, hogy érezzek valamit a gyomromban... Mert laktam ám már én jól annyira is, hogy vacsora után még a lámpabélet is megrágtam volna, ha nem lett volna petrómoskás, a gyertyát meg rettentően kerülgette a vezetékes, hogy szomszédságába kerül az egy darab faszórtagnak, amelyik hasztalan várta maga után a társait.” (1899. okt. 28.)

„Mit ér, hogy ma este annyit tapsoltak, annyit éljeneztek a Te ágrul szakadt völgyenyednek, mint tán még itt az egyetemen senkinek se. Nem ér az a dicsőség így magában fenét se... hanem azért mégiscsak nagyon szerettem volna, ha itt lett volna az én galambszelíd kicsi menyasszonyom, akiről szólt a felolvasott ének és látta volna, hogy hajlonganak ezek a fényes, cifra mágnágyerekek az ő kopott ruhájú völgyénye előtt, akinek szomorú szeméjén, meg a szerelmes lelkén, meg a versíró kezén kívülről

széles e világon semmije sincs. Te azonban... gondolom, majd hallasz még engem néhányszor fölolvadni. Ha előbb nem, két esztendő múlva, amikor csak tán megesküszünk majd. És hídd el, ... hogy tiz esztendő múlva lesz a Te hamar megöregedett uradnak olyan neve, hogy ha az fölolvass nekem egy-egy verset, fölér az egy arany órával, vagy egy divatos kalappal.” (1899. nov. 20. Móra az Egyetemi Körben olvasta fel versét.)

„És aki nem szenvedett és nem volt boldogtalan: az nem tud boldog lenni. Tűrj, várj, remélj... majd csak feljön a mi napunk is!” (1901. jan. 4.)

Régészeti tevékenységéről

Móra Ferenc 1904. november 28-án, a szegedi városi tanács ki-nevezése révén a Közművelődési Palota könyvtárosa lett. Nemcsak könyvtáros, hanem régész, etnográfus, numizmatikus, képtáros, természetrajzos és aktamásoló irnok is volt egyben. Először csak Tömörkényi helyett végzte a régészeti munkát, rövid idő alatt azonban valóságos szenvedélyévé lett a gyűjtőmunka, a régészet.

1906. szept. 3-án így írt anyósának: „Tömörkényi végtelen megörvendezte a Mutterka által küldött szövött izéséga. Kéri továbbra is a Mutterka gyűjtői buzgalmit. Hát meg ha az öreg Erman sapkáját meg lehetne szerezni az intézetnek!”

Móra fáradságot nem ismerve dolgozott új munkakörében. 1911. jún. 16-án anyósához írt levelében ezt olvashatjuk: „Az egész májusban jó formán csak háló vendég voltam itthon, az egész hónapot kint töltöttem Csókán, illetve Csókán és a vonaton, mert majd minden nap 4 órát kellett vonatoznom, s kelnem reggel fél négykor.”

Minden lehetőséget felhasznált arra, hogy kutatásait folytathassa. 1915. dec. 11-én Beeskerekre egy testvérküldöttséget vezetett. „... visszafelé... Csókának kerültem, ahol lövészárkok ásása közben kettévágtak egy halmot a csehek s állítólag sok aranyat találtak. Én persze se csehet, se aranyat nem találtam, csak néhány cserepet, a kremenjáki fajtából” — írta István bátyjának.

Móra múzeumigazgatóvá történt kinevezése után is (1917-től haláláig) folytatta az ásatásokat. 1926. júl. 12-én Balatonboglárról a feleségének küldött levelében ezt írta: „Utánam küldték a pitvarosi jegyző levelét, amelyben nagszerű leletekről értesít s azóta olyan nyugtalan vagyok, mint a vadat szimatoló kutya. Ha még egy levelet kapok, nem tudom, kibírom-e itt a négy hetet.”

Betegségről

Móra Ferenc 1930-ban járt először Karlsbadban, orvosi tanácsra, abban a reményben, hogy kezdődő betegségét a fürdővárosi kezelés meggyógyíthatja.

1930. júl. 4-én így írt bátyjának, Móra István polgári iskolai igazgatónak Budapestre: „Hát én is ide jutottam, a fene ette volna meg, a ki a fundamentumát lerakta. Víz csak volna itt, azt állnám is, ha fürdeni kellene benne, de azt inni kell...”

Másodízben — saját kívánságára — 1933-ban utazott Karlsbadba azért, hogy életét meghosszabbíthassa. Bátyja 1933. aug. 18-1 Bp.-ről írt levelében olvashatjuk az aggodó sorokat: „Karlsbadi levelezőlapod jócskán késve érkezett s rá mindjárt megijesztett a Magyar Hírlap... A beteghír zavarba is ejtett, a hosszabb kezelés szükségese: hol lesz ez majd? Nüdlin, vagy Ilona kosztján? Szólnokban tudtam oszt meg, hogy otthon vagy. Csak azt írd meg, vagy írsd meg: *hogu?* Nem a sárgaságtól féltetek, mert az maga most ártatlanabb, mint mikor Nyesszó-öregrozánkat elvit-

te, hanem attól, hogy igaza van-e a doktoroknak az alapbaj elmúlását illetően. Fene hajlékony stílusuk van ezeknek a doktoroknak. Csak azt írnád mihamar, hogy átsatsz valahol. Teremtucse, azonnal lemennék én is, akárhol lennél.”

Móra sárgaságot kapott a híres fürdővárosban, s hazatérése után Bp.-en Winternitz professzor megoperálta. Állapota öröndetesen javult. Móra Juliska (frónk húga) 1933. dec. 2-án Szolnokról ezt írja bátyjának: „Sokat gondolunk Rátok — s hála legyen a jó Istennek, — a rádió keresz-tül már annak is örülhetünk, hogy jobban vagy teljesen...”

Móra betegségében sem csüggedt el. Halála előtt írt leveleiben is felcsillan finom humora, bizakodása. 1933. dec. 27-én így írt bátyjának: „Kedves Pistám, Katusom, már mégis csak boldog új esztendőt, — akár az Isten adja, akár az ördög. Az én állapotom változatlan, de legalább ifj. Ferenc olyan boldogan rendetlenkedik, mintha nem is az ő hasát metélték volna körül.

Mindnyájatokat a szívére fog: Feritek.”

1933. dec. 18-án kelt levelét ugyancsak bátyjához írta: „Kedves Bátyám, annyira sohase lehetnék dögvővason, hogy téged ide ne kívánnálak az ágyam szélére. Pár nap óta különben is elviselhetőbb vagyok még magamnak is. Gyere, gyere minél előbb, minden órában várlak. S most még különösebben jókor jössz, mint máskor, mert *muszáj* ráérnem a beszélgetésre. Előre örülök neki, hogy itt leszel és itt lesznek veled *odátról* a kedves öreg árnyak, meg Híres András bácsi is... Addig is ölel: Ferid.”

1934. február 8-án a Kultúrpalota homlokára kitűzött fekete jobogó halálának szomorú híret jelentette Szeged lakosságának.

H. E.

Juhász Gyula levele Szirmai Károlyhoz

Juhász Gyula Összes Műveinek szövegkritikai kiadása a befejezéséhez közeledik. Eddig nyolc kötet jelent meg: három kötet vers, négy kötet cikk és tanulmány, s legutóbb egy vegyes gyűjtemény, amely a költő prózaírói munkásságát mutatta be. Most folyik a 9. kötet előkészítése, ez és a tervezett tízedik könyv majd a költő teljes levelezését foglalja magában. A sajtó alá rendező *Belia György*, aki korábban már Babits, Juhász és Kosztolányi fiatalkori levelezését is mintaszerűen publikálta. A 9. kötet tehát hamarosan megjelenik, emiatt is külön öröm, hogy

a vajdasági magyar irodalom egyik legnagyobb alakjának, *Szirmai Károlynak* (1890—1972) a hagyatékából most, tehát még Juhász Gyula levelezésének kiadása előtt, előkerült egy 1910-es keltező Juhász-levél, amely mind- eddig ismeretlen volt. A levél gépelt másolatát az író fia, *Szirmai Endre* orvosprofesszor küldte meg, s majd közölni fogja egy — Benkő Akossal közösen készített — dokumentumkötetben. Előzőleg azonban érdemes itt is közzétenni, hogy — még idejében megjelenjén — bekerülhessen Juhász Gyula műveinek kritikai kiadásába. A levél szövege a következő:

1910. január Kedves Barátom!

Örülök, hogy az Önről szóló kritikám megnyerte tetszését. Higgye el, hogy csak az érzéseimet követtem, meggyőződésemmek adtam hangot, amikor soraim papírra vettem. Választékos nyelvezete, fölényes írásművészete, bevallom, meglepett.

A levelében említett baráti jóindulat, esküszöm, kritikám megírásánál nem játszott szerepet.

Tudom, mily nehéz a mai világban irodalmi lapot fenntartani, s ezért még inkább értékelem lendületét és önzetlen munkáját.

A *Fény és Sötétség* első számához fogadja szíveskedjék az Önről írt kis írást a következő számok egyikében közölni. Előre is köszönöm kedvességét.

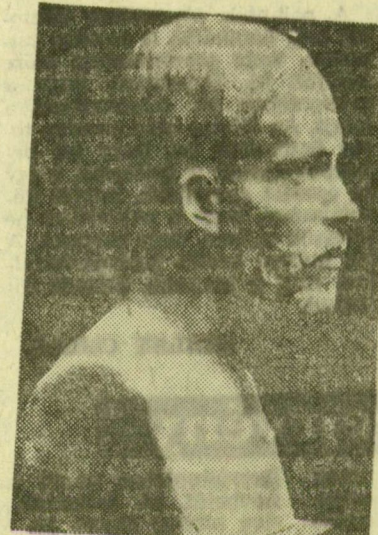
Baráti szeretettel köszönti
Juhász Gyula

E levél megértéséhez, a benne foglaltak mellett, tudni kell, hogy a címzett, Szirmai Károly ekkor mindössze húszéves, pályája leg- elején levő fiatalember volt. Ek- kortájt kezdett publikálni, első elbeszélését éppen az *Élet* jelen- tette meg, amelybe Juhász Gyula is írogatott. Még ugyanabban az évben (1910) azonban ő maga is lapalapításra vállalkozott: Juhász levelében erről a folyóiratról esik szó. Sajnos, Szirmai folyóiratá- nak, a *Fény és Sötétség*-nek egyetlen számát sem ismerjük, pedig ebben kell lennie a Szir-

mairói „írt kis írásnak” is, és Ju- hász cikkét is a *Fény és Sötétség*- ben megjelent Szirmai-versek tes- zik érthetővé. Reméljük, Szirmai Károly hagyatékából előkerül e folyóirat, s akkor a Juhász—Szir- mai kapcsolat a maga teljességé- ben is ismertté lesz. A levél így is, önmagában is érdekes új do- kumentuma Juhász Gyula iro- dalmi barátságainak. Ugyanak- kor fölhívja a figyelmet a méltatlanul elfelejtett Szirmai Ká- rolyra is.

LENGYEL ANDRÁS

Juhász-portrék a múzeumban

PETRI LAJOS: JUHÁSZ GYULA

lalkozunk. Azonban Juhász Gyula *Önarckép, 1918* című versének első szakaszát érdemes felidéz- nünk.

Néhány ráncsal több a gond az arcon,
Néhány könnyel több a fény a szemben,
Néhány dallal több a bú az ajkon
Es se dac, se vád a végezt ellen.

Erdekes, sőt izgalmas feladatot jelentene azt a sok-sok alkotást egy- szer számba venni s kiemelni, melyeket a kortárs, illetve a mai művé- szek a költőről portréként készítették. Különösen, ha ezeket a régebbi és újabb arcmásokat a hitelesített végett „szembeinténék” Juhász Gyula ver- sekben kifejezett, olykor megrendítő hatású önarcképeivel.

Vágh Mihály, aki Franciaor- szágbán Maurice Vagh-Weinmann néven ismert művészé vált, 1928-ban, Szegeden megfestette Juhász portréját. Ezen — az 1931- ben múzeumunkba jutott — arc- képen az öregedő, magába merül- lő—távolba néző költőt láthatjuk, aki talán már megsejtette majd- dan bekövetkező tragikus sorsát. Juhász Gyula épp úgy visszate- kint itt addigi életútján, mint ahogy ezt — az 1929-ben írt — *Gyerekkori arcképem* című ver- sének kezdő sorai is tükrözik:

Egy gyermek néz rám, több, mint Ingyen év,
Sötét szemével, mint a fájdalom,
Pedig nem tudta meg, micsoda éjjel
Borul derűs lelkére egy napon...

Kétségtelen, hogy a költő igazi arcképe úgy alakulhat ki ben- nünk, ha összeötvözzük azokat a jellegzetes vonásokat, melyeket részben a Juhász-portrékon a művészek ábrázoltak, illetve melyeket versek formájában Juhász Gyula rajzolt önmagáról. Ilyes- féle nemesen idealizált szobrot láthatunk a Szegedi Galéria egyik termében, melyet a költő fiatal- kori barátja, *Petri Lajos* emlé- kezetről mintázott meg 1947-ben Juhász-portréjáról. Ennek egyik szép gipszpéldányát, a művész szegedi kiállítás alkalmával (1963) adományozták múzeumunk- nak. E szoborarcmsról felénk sugárzik a költő vallomása, melyet még 1907-ben, huszonnégy évesen — Correggio híres mon- dása szerint — az *Anch'io* című költeményében így írt le:

Művész vagyok. Kifáradt, keskeny
[ujjam
Egy lant idegén álmodozva babráll,
Úgy simogatom a szép és új igéket,
Mint perzsaszőnyegét a kalmár...

A múzeumban őrzött Juhász- arcképek vázlatos áttekintésének befejezéséül — a most szóba ke- rült elhunyt kortárs művészek után — *Tápai Antalnak* a költő- ről készült gipsz mellszobrát kell megemlítenünk, mely 1958-ban került közgyűjteménybe. Senki sem foglalkozott annyit Juhász Gyula megjelenítésének problé- máival, mint Tápai. Hosszú év- tizedeken át újra és újra külön- féle anyagokból kísérlete egyre hitelesebben megformálni az ál- tala is személyesen ismert és verseit szerető költőt. „Az ötdik *Juhász-portré gondjai*”-ról szóló cikkében, tavaly össze- és lap ha- sábjain többek között így vallott: „... áhitattal és nagy alzáttal szeretném kikovácsolni Szeged háztáji művészeit, törött szárnyú ígriteit, mind-mind, akiket el- nyúlt, felfalt a vidék, és befoga- dott a szegedi öskerti.”

SZELESI ZOLTÁN